

تاریخی از فرهنگستان ایران

- ۱ -

دیباچه

سالها پیش از تأسیس فرهنگستان ایران فکر تشکیل انجمنی مرکب از دانشمندان و ارباب فضل و اطلاع بر خاطرها میگذشت و مخصوصاً از روزیکه ملت ایران با تمدن مغرب زمین کمابیش آشنا شده با اهمیت وظائف و خدمات مجامع علمی و ادبی بیگانه پی برد این فکر در اذهان قوت گرفت. اشارات و اقوالی هم که در کتب و تواریخ قدیم از وجود چنین مجامعی باشکال و عناوین مختلف در ایران کهن سال و در طی قرون متوالیه حکایت میکرد آتش شوق ایرانیان را بایجاد نظائر آنها دامن میزد چنانکه در دوره مشروطیت در تهران و شهرستانها بارها گروهی از مردم دانشمند و هنردوست گرد هم آمده بتأسیس انجمن هائی که در آنها سخن از علم و ادب میرفت همت گماشتند.

چگونگی تجلی این منظور در قالبهای گوناگون، داستان مفصل و دلکشی - است که در این مختصر ادای حق آنرا بواجبی نتوان کرد. تنها ذکر این نکته لازم است که در دوره مشروطه از مقامات دولتی اقدام رسمی در این خصوص بعمل نیامده بود و بهر از کوششهای افراد و یا مجامع خصوصی قدم دیگری در این راه برداشته نمیشد. در سال ۱۳۱۳ قریب پنج ماه قبل از تأسیس فرهنگستان ایران وزارت معارف در صدد برآمد که انجمنهائی مرکب از ارباب تخصص و اطلاع در هر فن فراهم بیاورد و بزآن حد که این کار را با تشکیل «آکادمی طبی» آغاز کند. برای مطالعه در این امر جلساتی با حضور چندتن از پزشکان معروف و بعضی از دانشمندان در دانشکده طب تشکیل یافت و نام «فرهنگستان» بعنوان معادل آکادمی در یکی از آن جلسات اختیار شد. اساسنامه ای هم برای فرهنگستان طبی نگارش یافت که وظایف آن بدینگونه پیش بینی شده بود:

فرهنگستان طب ایران در مسائل ده‌گانه ذیل اقدام خواهد کرد.

- ۱ - ترجمه و تألیف کتابهای طبی درسی و غیر درسی.
 - ۲ - تهیه فرهنگ طبی و دواسازی و جمع آوری لغات طبی.
 - ۳ - وضع لغتهای طبی و اصطلاحات لازم که در زبان فارسی نیست.
 - ۴ - تهیه و نشر مقالات طبی سودمند.
 - ۵ - مطالعه در خواص طبی گیاههایی که در سرزمین ایران موجود است و بیان فوائد هر یک و تهیه و طبع دستور دواسازی
 - ۶ .. دادن جایزه و نشانهای مخصوص بکسانی که مقاله های سودمند در باب طب و تندرستی بزبان فارسی بنویسند.
 - ۷ - معاونت فکری با مقامات مربوطه در امور صحی فردی و اجتماعی در مواقع احتیاج و همراهی فکری و راهنمایی بفرایغ التحصیلیهای دانشکده طب برای تهیه رساله های احتمالی.
 - ۸ - جمع آوری و طبع و نشر نسخه های قدیمی کمیاب از کتب طبی.
 - ۹ - ایجاد روابط دائمی با فرهنگستانهای طبی (آکادمیهای طبی) بممالک خارجه و تهیه و جمع آوری آثار آنان.
 - ۱۰ - مطالعه کامل در کشفیات و اختراعات از فنون مختلف طب: دواسازی و دندانسازی و متعلقات آن و اعلان نتیجه آنها برای استفاده عموم اطبای مملکت.
- با مختصر توجه بوظایف مندرج در این ماده معلوم میگردد که منظور از ایجاد فرهنگستان طبی و نظائر آن برای سایر رشته ها این نبود که وضع لغات و اصطلاحات جدید، وظیفه منحصر آنها قرار داده شود بلکه ترجمه و تألیف کتب و تهیه فرهنگها و جمع آوری لغات و اصطلاحات موجوده و تشویق بته تحقیقات علمی و ادبی در شعب مختلف علوم و فنون، مورد توجه خاص قرار گرفته بود. ولی در همان اوقات، پیش از آنکه این نیت بموقع عمل گذاشته شود و اساسنامه فرهنگستان طبی از مقام

شور بمرحله تصویب و اجراء در آید در زمستان ۱۳۱۳ تا گهان اندیشه های تندی در اصلاح زبان و لغت و طرز نگارش فارسی بوجود آمد و علل و اسباب متعدد موجب ایجاد اضطراب و تشویش خاصی در اوضاع ادبی و لغوی ایران گردید. بدین معنی که بقول مرحوم فروغی (۱) برای بعضی از علاقمندان ترقی زبان فارسی این فکر پیش آمد که برای معانی که امروزه الفاظ فارسی بجهت آنها وجود ندارد یا استعمال نمیشود اصطلاحات وضع کنند لیکن غالباً دیده شد «... کارهایی که در این باب میکنند بی رویه و از روی مبنای صحیح و ذوق سلیم نیست...» شاید در آن گیر و دار اشخاصی که دم از ترقی و توسعه زبان و پیراستن آن از الفاظ نامتناسب خارجی میزدند قلبی عاشق و نیتی صادق داشتند ولی در طرز اجراء این فکر و تشخیص وسائل غالباً بخطا میرفتند و مثلاً تعصب غرور ملی و نژادی را که در جای خود امری ممدوح و حسی شریف است بعد افراط درباره زبان و لغت - که بحثی فنی و تحقیقی و مبتنی بر سوابق و سنن تاریخی و در عین حال متکی بر انس و عادت و ذوق سلیم و قبول اکثریت افراد ملت است - راه میدادند و با این افراط در برابر آن مقدار از اصلاحات لغوی هم که احتیاجات کنونی زبان بحکم عقل و منطق بدانها رای میداد بدست خود سدّی ایجاد میکردند و در اذهان پیروان طریقه اعتدال نگرانی خاصی پدید میآوردند.

خلاصه آنکه از هر گوشه ای نغمه ای بگوش میرسید و هر کسی فراخور فهم و دانش خود میزان و ملاکی برای این کار بدست میداد. در میان علمداران این نهضت کسانی نیز پیدا میشدند که چون به زبان و لغت عربی بحدی که در زبان فارسی مورد احتیاج است احاطه نداشتند بخیال آنکه زحمت خود و دیگران را کمتر کنند میخواستند حتی يك كلمه عربی در زبان فارسی باقی نگذارند و لغاتی را که با وجود اصل تازی در طی مدت بیش از هزار سال جزو دارائی زبان فارسی شده و وسیله تکلم تمام افراد کشور از خاص و عام و باسواد و بی سواد گردیده است بیرون کرده بجای آنها الفاظ جدیدی را وضع کنند و یا آنکه بعضی از کلمات متروک و مهجور زبانهای قبل از

(۱) در نامه شماره ۵۸۴ فروردین ۱۳۱۴ صادر از ریاست وزراء بوزارت معارف.

اسلام ایران را که فراگرفتن آنها برای اکثر مردم امروز از آموختن کلمات زبانهای خارجی نیز دشوار تر است جانشین لغات عربی مانوس نمایند. و عجب آنکه برخی از این هوا داران اصلاحات، زبان فارسی را نیز بخوبی نمیدانستند و گاهی اتفاق میافتاد که بعضی از کلمات صحیح‌النسب فارسی را بگمان اینکه لغت تازی است مورد لعن و طعن قرار داده مرادف عربی آنها را بدون اینکه بدانند عربی است بنام فارسی سره بعنوان معادل پیشنهاد میکردند. بدین ترتیب زمزمه هائی که ابتدا در بعضی از محافل وجسته جسته بگوش میرسید در مدت بسیار اندکی بمطبوعات و سپس با ادارات و بنگاههای دولتی سرایت کرد و کم‌کم این تفنن شکل جدی بخود گرفت. کسانی که ابتدا در جراید مقالاتی به «فارسی سره» و یا در حقیقت به «فارسی ساختگی» انتشار میدادند و فهم مقصود و عبارات آنها نه تنها برای عامه مردم بلکه برای دوستان همعقیده خودشان نیز دشوار و گاهی محال بود در صدد برآمدند که اصطلاحات جدیدی وضع کرده در مکاتبات اداری رواج دهند. در اغلب وزارتخانه ها و حتی در اداره مباشرت مجلس شورای ملی چند تن از این «فارسی پردازان» گردهم آمده گاهی نظر موافق اولیاء وزارتخانه را نیز بخود جلب کرده با اصطلاحات نجومه که عده آنها همه روزه در تزیید بود شروع بمکاتبه با سایر ادارات نمودند. و چون کارخانه‌های لغت سازی ادارات و بنگاههای دولتی از نوع واحد نبودند کار بجائی رسید که گاهی ادارات دولتی در مکاتبات رسمی از درك مقصود یکدیگر عاجز می شدند. در پایتخت کشوری که مردم آن پس از هزار سال هنوز شاهنامه فردوسی را بدون احتیاج بتفسیر میخوانند و معنی اشعار و لطایف آنرا درك میکنند اوضاعی که افسانه معروف شهر بابل قدیم را بخاطر میآورد پدیدار شد. نه تنها کارمندان دولت مجبور میشدند که در مکاتبات عادی اداری برای درك مقصود و فهم اصطلاحات همکاران خود دست توسل بدامان کتب لغت و دوستان لغت ساز و حدس و فرض بزنند بلکه ارباب رجوع نیز که بفارسی معمولی با ادارات مکاتبه کرده و حل مشکل خود را از آنها میخواستند هنگام دریافت جواب دچار مشکل تازه‌ای میگرددند زیرا بعضی اوقات حتی در داخل يك اداره هر کدام از منشیان سلیقه خاصی در وضع لغات برای خود اختیار کرده

بودند و مراجعه کننده سرگردان ناگزیر بود که کشف معما و گشودن طلسم اصطلاحات را فقط از یک نفر که آنها نویسنده جواب بود بخواهد و الا دنباله کار خویش را رها کرده بنشیند و صبر پیش گیرد.

اگر چه در نیمه دوم سال ۱۳۱۳ این روش افراطی از طرفی در عالم مطبوعات رخنه کرده و از طرف دیگر چند کانون نیم رسمی در اداره مباشرت مجلس شورای ملی و در بعضی ازدوایر دولتی بدست آورده بود ولی هنوز نتوانسته بود که خود را از تأیید و تقویت مقامات عالیه بهره مند ساخته و یا خود را مورد عنایت و حمایت آنان نشان دهد، اما پیش از آنکه سال بیابان رسد باین مقصود نیز نائل گردید و بر تریبی که ذیلاً نگاشته میشود در بحبوحه اقتدار اعلیحضرت شاهنشاه سابق حربیه برنده این عبارت گوناگون یعنی «حسب الامر جهان مطاع همایونی» را بدست گرفت.

تفصیل این اجمال آنکه بعضی از طرفداران این فکر در وزارت جنگ ذهن اعلیحضرت پادشاه سابق را باین معنی متوجه میساختند که باید زبان فارسی را از قید نفوذ زبانهای بیگانه آزاد ساخت و بدین وسیله استقلال لغوی و ادبی ایران را تأمین کرد و مدعی شدند که از طرفی برای تجدید مجدد و عظمت ایران و از طرف دیگر برای ساده کردن و قابل فهم ساختن زبان فارسی تنها علاج این است که لغات بیگانه و مخصوصاً کلمات عربی معمول و مهجور را با اقدامات رسمی از محاورات و مکاتبات بیرون کرد. البته چنین پیشنهاد دلکشی که حس بی نیازی از بیگانگان و همچنین شوق آسانی زبان را در قلب اعلیحضرت پادشاه سابق تحریک میکرد باسانی مورد قبول واقع شد خاصه که در پایان سال نیز اعلیحضرت شاه به ترکیه مسافرت فرموده و اقدامات ترکها در نصیفه زبان مورد نظر ایشان قرار گرفته بود. پس امر اکید صادر گردید که فوراً در وزارت جنگ هیئتی برای انتخاب معادل جهت لغات نظامی بیگانه و نیز برای مطالعه در باب سایر اصطلاحات تشکیل شود و با همکاری سایر وزارتخانه ها این مهم انجام گیرد. قبل از تشکیل آن هیئت نیز مقدار معتدلی از لغات نظامی گویا بصرف پیشنهاد ارکان حرب کل قشون وقت و یا پس از

مشورت با چند تن از طرفداران وضع لغات جدید بمرض شاه رسید و در مکاتبات رسمی معمول گردید. از آنجمله بود کلمه « افسر » بجای « صاحبمنصب »، و « ارتش » بجای « قشون »، و « تیمسار » بجای « حضرت اجل » (در عناوین نظامی) که بعدها صحت آنها نیز مورد تردید واقع گردید. و جمعی بخیال اینکه این لغات از مصوبات فرهنگستان است این بنگاه را مورد ملامت قرار دادند.

کمیسیون وزارت جنگ فوراً شروع بکار کرد. از وزارت معارف و سایر وزارتخانه ها نماینده هائی دعوت نمود و با روش افراط آمیزی کوشش نمود که نه تنها برای لغات نظامی بلکه برای سایر اصطلاحات و لغات نیز باعجله تمام معادلپائی انتخاب کرده بوسیله مقامات نظامی آنها را از تصویب مقام سلطنت بگذرانند و بسرعت در ادارات و جرائد منتشر و رایج سازد.

با این مقدمات وزارت معارف بحکم وظیفه ناگزیر شد که پیش از آنکه گزارش مذاکرات کمیسیون با تعبیرات نا روا باطالع مقام سلطنت برسد و اقدامات متهورانه و تفنن آمیز، ارکان زبان فارسی را دچار تزلزل کند با اقدامات جدی مبادرت ورزد. چاره کار را در آن دید که بدون فوت وقت مقامات عالییه را متوجه اهمیت امر و وخامت وضع بنماید. بدین منظور بمرحوم فروغی رئیس الوزراء وقت که واقف بتمام این تمایلات خارج از اعتدال بود متوسل شد و آنجناب همینکه از کیفیت جریان امر آگاه شد این جمله را که عین عبارت او است بر زبان آورد: «عجب باد سفاقتی میوزد» و کمترین مسامحه و ملاحظه را در این کار جوائز نشمرده بفاصله چند ساعت بعد از ختم جلسه کمیسیون وزارت جنگ، پس از مذاکرات حکیمانه با اعلیحضرت پادشاه سابق بحمايت و یاری وزارت معارف کمر بست و چون با سوابقی که ذکر شد ممکن نبود که اعلیحضرت پهلوی را پس از صدور دستور تجدید نظر لغات از اجرائی این امر بیکباره منصرف سازد، پس از تمهید مقدمات و ملاحظه جوانب کار در تأیید نظر وزارت معارف پیشنهاد کرد که برای مطالعه در این امور انجمنی مرکب از دانشمندان و اهل لغت و محققین تشکیل شود و مقدمات تشکیل فرهنگستان ایران را

فراهم آورد و با حسن تدبیر توانست که دستگاہهای گوناگون و رنگارنگ لغت‌سازی اشخاص غیرمسؤل و انجمنهای افراطی و یاغیر صالح را برچیند و بزرگترین خدمت را در باره زبان و ادبیات فارسی انجام دهد.

پس از اقدام مذکور این نامه که در اواخر اسفند ۱۳۱۳ در وزارت معارف تهیه شده بود بشکل متحدال‌مال (بخشنامه) در اوائل سال ۱۳۱۴ بتمام وزارتخانه‌ها فرستاده شد.

متحد المال

وزارت معارف

اداره کل انطباعات

وزارت جلیله

شماره ۳۷۰/۷۵۶۲

البته خاطر محترم مستحضراست که از چندی پیش نهضتی بمنظور استعمال لغات فارسی بجای لغات خارجی خاصه لغات عربی پدید آمده و آثار این نهضت ابتدا در بعضی جرائد و رسالات ظاهر و در این اواخر در برخی از مؤسسات دولتی نیز آشکار گردیده است. چون موضوع زبان هر ملت یکی از مسائل مهمه اجتماعی است و اقدام باصلاح یا اجرای تغییرات و تبدیلات در آن محتاج بمطالعه و مباحثه و تعمق خاصی میباشد و وزارت معارف در نظر دارد که بزودی انجمن مخصوصی مرکب از دانشمندان و لغویون واجبا و محققین تأسیس نموده این قبیل مسائل را در آن، مورد بحث و مطالعه قرار دهد. بقا بر این متمنی است دستور اکید بمعهده ادارات و دوائر تابعه صادر فرمایند که تا موقع تشکیل آن انجمن از وضع و استعمال هرگونه لغت جدید یا تبدیل لغات معمول بلغات فارسی خالص در مراسلات و اسناد رسمی اداری خودداری نمایند تا پس از تأسیس این انجمن پیشنهادهای مربوط بدین امر مورد مطالعه قرار گیرد و تدابیر مقتضیه اتخاذ گردد.

مرحوم فروغی نیز نتیجه اقدامات خود را در ضمن نامه ای که ذیلاً درج میشود بوزارت معارف ابلاغ کرد:

ریاست وزراء نمره ۵۸۴ بتاريخ ۲۸ فروردین ماه ۱۳۱۴

وزارت تجلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

چنانکه مستحضرنند برای بعضی از علاقمندان بترقی زبان فارسی این فکر پیش آمده است که برای معانی که امروزه الفاظ فارسی بجهت آنها وجود ندارد یا استعمال نمیشود اصطلاحات وضع کنند ولیکن غالباً دیده میشود کارهایی که در این باب میکنند بی رویه و از روی مبنای صحیح و ذوق سلیم نیست و این فقره مورد توجه ذات مقدس اعلیحضرت شهرباری ارواحنا فداء نیز شده و باینجانب امر فرموده اند مراقبت کنم که فکر یخته معقولی بشود که این منظور مهم که اساساً بسیار خوب و بجاست از رویه صحیح منحرف نشود و نظر باینکه اصلاً این مسئله از اموری است که در صلاحیت وزارت معارف است و ملاحظه کرده ام که اولیای آنوزارت جلیله متوجه بوده و علاقمندی خود را باین موضوع نشان داده اند اینک تا کیداً امر مبارک ملوکانه را هم ابلاغ و تقاضا میکنم که هر چه زودتر اقدامی را که برای حسن انجام این منظور مقتضی است با مطالعه صحیح بفرمائید. خود اینجانب هم برای تبادل نظر و شرکت در کار حاضر و منتظر اعلام نتیجه میباشم. رئیس الوزراء - محمد علی فروغی

فرهنگستان ایران در ۱۳۱۴

وزارت معارف برای تهیه مقدمات تشکیل فرهنگستان جلساتی با شرکت عده ای از دانشمندان در محل سابق دانشکده حقوق (خانه مرحوم انابک واقع در خیابان لاله زار) ترتیب داد و اساسنامه فرهنگستان را تهیه کرده در جلسه ۲۹ اردیبهشت ۱۳۱۴ بتصویب هیئت دولت رسانید.

اساسنامه مذکور در تاریخ پنجم خرداد ۱۳۱۴ بدین شرح بوزارت معارف

ابلاغ شد:

ریاست وزراء نمره ۱۵۴ مورخه ۳۰ ر ۱۳۱۴ وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

هیئت وزراء در جلسه ۲۹ اردیبهشت ماه ۱۳۱۴ نظر به پیشنهاد نمره ۴۴ ۱۲۴ وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه اساسنامه راجع بشکلی انجمنی بنام فرهنگستان ایران را که در ۱۶ ماده تنظیم شده است با اصلاحات لازمه تصویب نمودند. (اساسنامه در صفحه اول همین شماره چاپ شده است).
تصویب نامه در کابینه ریاست وزراء ضبط است. رئیس الوزراء - محمد علی فروغی

مختصر توجه بماده دوم اساسنامه معلوم میدارد که با ملاحظه مقتضیات و اوضاع و احوال در تدوین آن نهایت دقت و احتیاط بکار رفته و بجای طرد و اخراج لغات بیگانه از زبان فارسی که در آن موقع وارد زبان و تنها هدف کارخانه های لغت سازی بود وظایف مفید و متعددی برای این بنگاه منظور شده است. یعنی مؤسسه فرهنگستان و مخصوصاً سرپرست دانا و هوشمند آن مرحوم فروغی توانسته اند جنبشی را که بر علیه دوام و سابقه زبان شیوای فارسی آغاز شده بود از جرای افراط و انحراف بر گردانده در طریق اعتدال بیندازند و از راه مصلحت اندیشی و رعایت امیال پرشور آن زمان فکر فارسی سره را بروش «پیراستن زبان از الفاظ نامتناسبت خارجی» مبدل و در اساسنامه درج و تصریح نمایند. انصاف باید داد که این عمل در آن موقع کار آسانی نبود و چنانکه گفته خواهد شد با وجود تمام احتیاطها و تدابیر برای مرحوم فروغی و آقای حکمت وزیر معارف وقت و بعضی از همکاران ایشان زحمات و مخاطراتی فراهم آورد.

این نکته را نیز ناگفته نگذاریم که فرهنگستان ایران با وجود توجه باطنی بوظایف متعدد خود توانست از زمان تأسیس تا این اواخر، آنچنانکه منظور بود در جاده ارشاد قدم زند و تکالیف خود را ایفاء نماید زیرا در ضمن عمل خود را مجبور دید که در مقابل تقاضاها و انتظامات و دستورهای صریح و شدید، قسمت عمده اوقات را صرف یکی از وظایف فرعی یعنی انتخاب معادلهای برای اصطلاحات و لغات خارجی

بکنند و باید اعتراف کرد که حتی در این کار نیز بعد کافی آزادی عمل نداشت و آنچه در این زمینه انجام میداد از طرفی مبنی بر احترام از ایجاد وهم مخالفت صریح در برابر مقامات عالیه بود و از طرف دیگر نمیخواست و نمیتوانست شانه از زیر بار مسئولیت خالی کرده و میدان را بکسانی بسپارد که اگر در این کار وارد میشدند هنگامه و آشوب بیمانندی در زبان و لغت فارسی برپا میکردند. صاحب نظرانی هم که از دور تماشاگر این اوضاع بودند و از راه علاقمندی کارهای فرهنگستان و خاصه بعضی از لغات مصوب آنرا مورد اعتراض قرار میدادند اگرچه در بعضی موارد کاملاً بی حق نبودند ولی اگر از روش اضطراری وی آگاه میشدند زبان طعن را کوتاه میکردند و انصاف میدادند که اگر فرهنگستان در مدت چند سال نتوانست با انجام وظایف مهم خود مستقیماً خدمت مثبتی درباره زبان فارسی انجام دهد لافل موفق شد که زمام عمل را از دست گروهی افراطی بدر آورده خود را ظاهراً بمقام جانشینی آنها تنزل دهد و این خدمت منفی را که عبارت از منع رواج هزاران لغت مجعول و بی اساس در هر هفته و هر ماه باشد تقدیم جامعه ایرانی نماید. خلاصه آنکه فرهنگستان از آغاز کار نسبت بتکالیف مهم خود بی اعتنا نبود و از همان روزهای تأسیس در نظامنامه داخلی خود پیش بینی کرد که کمیسیونهای ذیل را برای اجرای اساسنامه تشکیل دهد.

- ۱- کمیسیون لغت برای وظایف بند ۱ و ۲ و ۳ از ماده دوم اساسنامه.
- ۲- کمیسیون دستور برای (بند ۴ از ماده دوم اساسنامه).
- ۳- کمیسیون اصطلاحات پیشه و روان (برای بند ۵ از ماده دوم)
- ۴- کمیسیون کتب قدیم (برای بند ۶ و ۸ از ماده دوم اساسنامه)
- ۵- کمیسیون اصطلاحات ولایتی (برای بند ۷ از ماده دوم اساسنامه)
- ۶- کمیسیون راهنمایی (برای بند ۹ و ۱۰ و ۱۱ از ماده دوم اساسنامه)
- ۷- کمیسیون خط (برای بند ۱۲ از ماده دوم اساسنامه)

و نیز مقرر شد که « فرهنگستان هرگاه لازم بداند میتواند کمیسیونهای دیگر برای وظایف خاص تشکیل دهد... و هر يك از کمیسیونها میتوانند در موقع ضرورت اشخاص خارج را برای مشورت و معاونت دعوت نمایند.»

در ۱۳۱۴ نیز چهار کمیسیون مربوط بلفط و تهیه فرهنگ، دستور زبان، مطالعه در لغات جغرافیائی و کتب قدیمه عملاً تشکیل شد و شروع بکار کرد و طرحهای مفیدی تهیه نمود ولی بجهاتی که در بالا بدانها اشارت رفت همه این کوششها از راه اضطرار و در برابر فشار مقتضیات، تحت الشعاع عملی که فرهنگستان در غالب موارد برغم میل خود انجام میداد و آن عبارت از انتخاب معادل برای بعضی از لغات بود قرار گرفت.

سازمان فرهنگستان

الف - نخستین رئیس و اعضاء اولی فرهنگستان

پس از آنکه اساسنامه فرهنگستان بتصویب رسید و دو قسم عضو « پیوسته » و « وابسته » برای این بنگاه در نظر گرفته شد. اولین جلسه رسمی فرهنگستان روز دوشنبه ۱۲ خرداد ماه ۱۳۱۴ در عمارت سابق دانشکده حقوق و سیاسی ریاست مرحوم محمد علی فروغی (ذکاء الملک دوم) رئیس الوزراء وقت و بصوبت ۲۴ تن از پیوستگان که اسامی آنها بترتیب حروف تهجی درج میشود تشکیل یافت.

- ۱- اسفندیاری، آقای حسن
- ۲- بهار، آقای محمد تقی
- ۳- پرتو اعظم، آقای دکتر علی بنی و مطالعات فرهنگی
- ۴- تقوی، آقای حاج سید نصر الله
- ۵- حسابی، آقای دکتر محمود
- ۶- حکمت، آقای علی اصغر
- ۷- دهنخدا، آقای علی اکبر
- ۸- رشید یاسمی، آقای غلامرضا
- ۹- رضا زاده شفق، آقای دکتر صادق
- ۱۰- رهنما، آقای غلامحسین
- ۱۱- سمیعی، آقای حسین

- ۱۲- صدیق ، آقای دکتر عیسی
 ۱۳- عصار ، سید محمد کاظم
 ۱۴- فاطمی ، آقای محمد
 ۱۵- فروزانفر ، آقای بدیع الزمان
 ۱۶- فروغی ، آقای ابوالحسن
 ۱۷- فروغی ، آقای محمد علی
 ۱۸- قریب ، آقای عبدالعظیم
 ۱۹- گل کلاب ، آقای حسین
 ۲۰- مقتدر ، سرتیپ غلامحسین
 ۲۱- نخجوان ، سر لشکر احمد
 ۲۲- نصر ، آقای دکتر ولی الله
 ۲۳- نفیسی ، آقای سعید
 ۲۴- وثوق ، آقای حسن

در سنوات بعد بر شماره اعضا پیوسته فرهنگستان افزوده شد . اسامی آنان
 بترتیب تاریخ انتخاب از این قرار است :

۱۳۱۵	۱۹ مهر	آقای دکتر قاسم غنی
		» احمد اشتری
۱۳۱۷	۱۸ اردی بهشت	» مصطفی عدل
	»	» دکتر علی اکبر سیاسی
	»	» جمال الدین اخوی
	»	» ابراهیم یور دارد
	»	» حسنعلی مستشار
۱۳۱۷	۱۹ دی	» دکتر احمد متین دفتری
۱۳۱۷	۳۰ آذر	» عباس اقبال آشتیانی

۲۰ اردیبهشت ۱۳۱۸	آقای دکتر امیر اعلم
۲۳ خرداد ۱۳۱۸	» محمد حجازی
۲۱ مهر ۱۳۱۸	» محمد قزوینی
۲۰ دی ۱۳۲۰	» سید محمد تدین
۹ بهمن ۱۳۲۰	» مسعود کیهان
۵ آذر ۱۳۲۱	» جلال الدین همائی
»	» دکتر غلامعلی رعدی آذرخشی
»	» احمد بهمنیار

ب - دبیرخانه فرهنگستان

چون در ضمن اساسنامه و نظامنامه تأسیس دارالانشائی برای فرهنگستان پیش‌بینی شده بود وزارت معارف در همانموقع بتأسیس آن اقدام نمود و آقای غلامعلی رعدی آذرخشی رئیس اداره کل انطباعات را بریاست افتخاری دارالانشاء منصوب و به فرهنگستان معرفی و چند تن را نیز برای عضویت دارالانشاء استخدام کرد.

ج - بودجه و مقر فرهنگستان

بیوستگان فرهنگستان بابت عضویت مزدی دریافت نمیدارند و بودجه فرهنگستان که بطریق اعانه از طرف دولت پرداخته میشود صرف تهیه کتب و نوشت افزار و مخارج اداری میشود. اعانه فرهنگستان در سال ۱۳۱۴ مبلغ ۲۴۰۰۰ ریال بود. مدرسه عالی سپهسالار (دانشکده معقول و منقول) از جلسه چهاردهم (۱۰ شهریور ماه ۱۳۱۴) بپس مقرر فرهنگستان شد و از آن تاریخ تا ۱۳۲۱ که عمارت مخصوصی در جنب دانشکده مذکور برای فرهنگستان بنا گردید جلسات فرهنگستان در آن مکان تشکیل می‌یافت.

نظامنامه ها و طرحها و لغات

در ۱۳ مرداد ماه ۱۳۱۴ نظامنامه داخلی فرهنگستان و پس از آن در همان سال نظامنامه های دیگر از قبیل آئین نامه انتخاب و وظایف کارمندان وابسته

فرهنگستان (۲۲ دیماه ۱۳۱۴) بتصویب رسید و از طرف کمیسیونهایی که تشکیل شده بود طرحهایی از قبیل طرح راجع بتهیه فرهنگ فرهنگستان و جمع آوری اصطلاحات جغرافیائی و امثال و اشعار ولایتی و غیره تهیه شد و لغاتی که بعنوان معادل لغات بیگانه و یا بجای بعضی از اصطلاحات اداری و اسامی جغرافیائی و غیره از طرف فرهنگستان اختیار شده بود بدارات دولتی ابلاغ گردید.

بقیه دارد

اسامی اعضاء وابسته فرهنگستان

بترتیب تاریخ انتخاب

۱۳۱۴	مرداد	۱۲	۱ - سید محمد علی جمال زاده
۱۳۱۵	ابان	۵	۲ - دکتر فخر ادهم
۱۳۱۵	اسفند	۲	۳ - پروفیسور کریستن سن (دانمارک)
۱۳۱۶	مهر	۱۳	۴ - استاد هانری ماسه (فرانسه)
۱۳۱۷	دی	۱۰	۵ - پروفیسور ریبکا (چکواسلواک)
۱۳۱۷	بهمن	۱۵	۶ - جناب محمد حسین هیکل (مصر)
۱۳۱۷	"	"	۷ - دکتر منصور بیک فهمی (مصر)
"	"	"	۸ - علی بیک الجارم (مصر)
۱۳۲۱	تیر	۸	۹ - محمد رفعت پاشا (مصر)
۱۳۲۱	تیر	۸	۱۰ - پاولوسکی (روسیه)